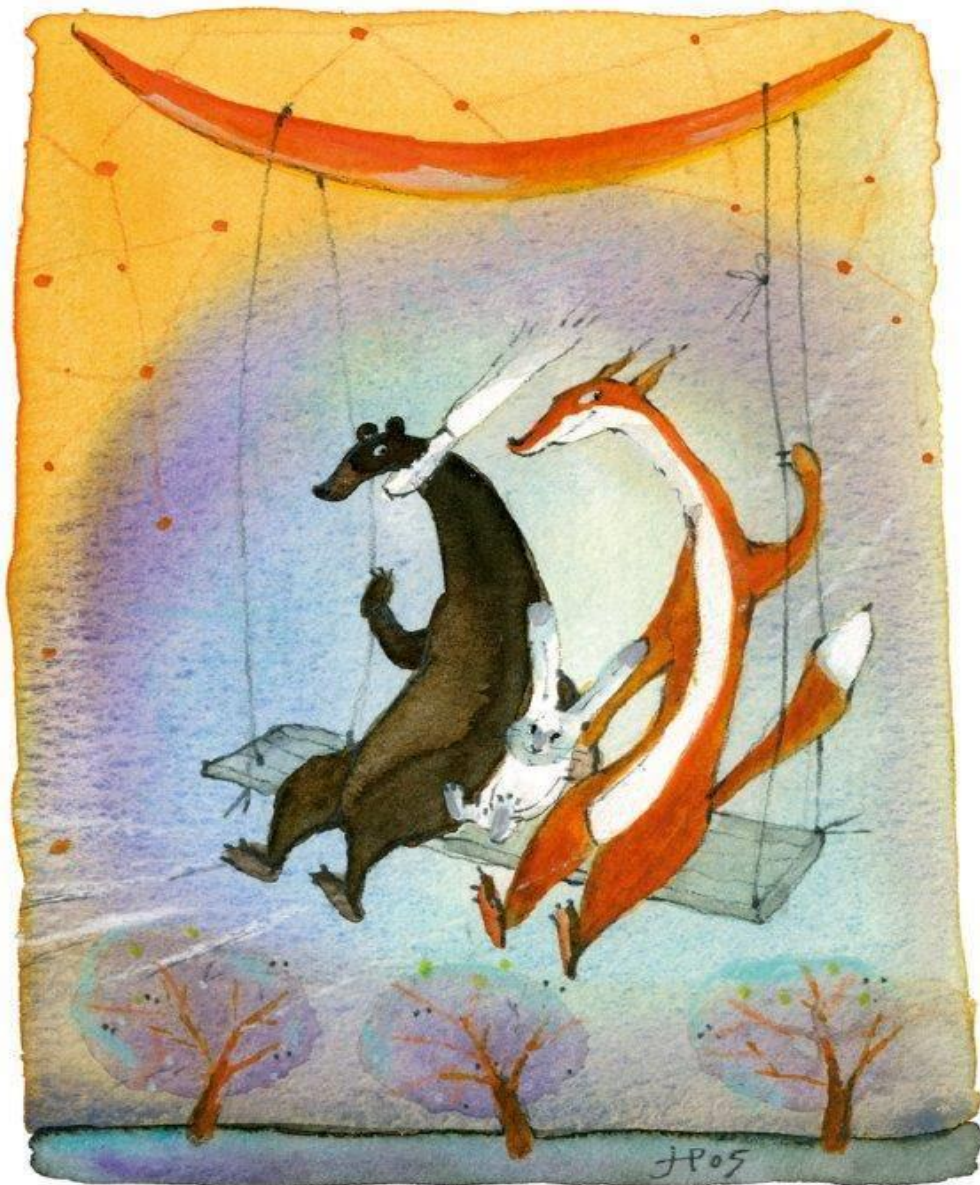

Lastensuojelun lyhytaikaisen perhehoidon toimintaohje

Sisällys

1 Johdanto	2
2 Lyhytaikainen perhehoito	2
2.1 Lyhytaikainen perhehoito ja prosessikuvaus.....	2
2.2 Lyhytaikaisena perhehoitajana toimiminen ja perhehoitajien valmennus.....	3
3 Lapsi lyhytaikaisessa perhehoidossa	4
3.1 Turvallinen kasvu ympäristö ja perheeseen kuuluminen	4
3.2 Lapsen osallisuus	6
3.3 Lapsen oikeus läheisiin ihmissuhteisiin ja yhteydenpitoon	6
3.4 Erotyöskentely	7
3.5 Lapsen käyttövarat	7
4 Perhehoitajan oikeudet ja velvollisuudet	8
4.1 Toimeksiantosuhde ja toimeksiantosopimus	8
4.2. Toimeksiantosopimuksen irtisanominen ja purkaminen.....	10
4.3 Salassapito ja vaitiolovelvollisuus	10
4.4 Perhehoitajan velvollisuus tukea lapsen ja läheisten yhteydenpitoa	11
4.5 Perhehoitajan tukeminen kasvatus- ja hoitotyössä	11
4.6 Perhehoitajan lomakorvaus	12
4.7 Perhehoitajan hyvinvointi ja terveystarkastus sekä vakuutukset	12
4.8 Muut perhehoitajan oikeudet	12
5 Perhehoidon palkkiot ja korvaukset	13
5.1 Hoitopalkkio.....	13
5.2 Kulukorvaus.....	13
5.3 Matkakorvaukset	14
6 Perhehoidon turvallisuus, ohjaus ja valvonta sekä lääkehoitosuunnitelma	14
7 Perhehoitoa koskeva lainsäädäntö	15

1 Johdanto

Tämä toimintaohje koskee Etelä-Karjalan hyvinvointialueen lyhytaikaista, toimeksiantosuhteista perhehoitoa. Ohjeen tarkoituksena on tukea laadukkaana ja lapsen edun mukaisen lastensuojelun lyhytaikaisen perhehoidon toteuttamista sekä tarjota perhehoitajalle tukea arjen tilanteissa. Opas tarjoaa myös perhehoitajaksi ryhtymistä harkitseville tietoa perhehoitajan tehtävästä ja perhehoidosta Etelä-Karjalan hyvinvointialueen sijoittaman lapsen hoitomuotona.

2 Lyhytaikainen perhehoito

2.1 Lyhytaikainen perhehoito ja prosessikuvaus

Perhehoidon tarkoituksena on tarjota kodin ulkopuolelle sijoitetulle lapselle hänen yksilöllisiä tarpeitaan vastaava, tasapainoinen ja turvallinen kasvuympäristö niin pitkäksi aikaa kuin lapsi sitä tarvitsee. Perhehoidon tavoitteena on antaa perhehoidossa olevalle lapselle mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalisia suhteitaan.¹ Perhehoito mahdollistaa lapselle pysyvät ihmissuhteet, luo mallin perhe-elämästä ja mahdollistaa yksilöllisen hoivan ja hoidon².

Perhehoito on lapsen ensisijainen sijaishuollon muoto myös lyhytaikaisessa sijoituksessa. Lyhytaikainen perhehoito on osa lastensuojelun avohuollon suunnitelmallista lapsen ja perheen tukea, esimerkiksi vanhempien kuntoutuksen ajaksi. Lyhytaikaiseen perhehoitoon sijoitetaan lapsia myös kiireellisellä sijoituksella sekä sijaishuoltopaikan muutostilanteissa, kun lapselle etsitään pidempiaikaista perhekotia. Lisäksi lyhytaikaista perhehoitoa käytetään myös adoptiota harkittaessa. Lapsi voi tulla lyhytaikaiseen perheeseen lyhyellä, jopa vain muutaman tunnin, varoitusajalla tai suunnitelmallisesti. Lyhytaikainen perhehoito on nimensä mukaisesti tarkoitettu kestämään muutamista päivistä korkeintaan muutamiin kuukausiin. Lyhytaikaisen perhehoidon sijoituksen jälkeen lapsi palaa suunnitellusti takaisin kotiin, hänelle etsitään pidempiaikaista hoitoa tarjoava sijaishuoltopaikka tai hän lähtee adoptioon. Lyhytaikaisessa perhehoidossa Etelä-Karjalan hyvinvointialue tekee jokaisesta sijoituksesta perhehoitajien kanssa lapsikohtaisen toimeksiantosopimuksen.

Perhehoidon onnistumisen kannalta on tärkeää, että sijoitusta tarvitseva lapsi sijoitetaan hänelle parhaiten sopivaan lyhytaikaiseen perheeseen. Kun lapselle valitaan sijaishuoltopaikkaa, kiinnitetään erityisesti huomiota lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, sisarusuhteiden ja muiden lapselle läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen. Perhehoitajien valinta lähtee siten liikkeelle lapsen yksilöllisistä tarpeista ja perhehoitajien mahdollisuuksista tarjota lapselle turvalliset henkiset ja fyysiset olosuhteet lapsen edun mukaisesti.

On luonnollista, että lapsi ikävöi läheisiään. Lisäksi lapsi voi kantaa huolta vanhempansa tai sisaruksensa voinnista ja tilanteesta. Lapsella on oikeus saada itseään ja tilannettaan koskevaa tietoa ikänsä ja kehitystasonsa mukaisella tavalla³. Lapselle on hyvä kertoa, että lastensuojelun työntekijät pitävät yhteyttä lapsen vanhempiin ja vanhemmat saavat tukea. Lapsella on myös oikeus itse pitää yhteyttä läheisiinsä, ellei yhteydenpitoa ole nähty erillisellä päätöksellä tarpeelliseksi rajoittaa. Perhehoitajan tehtävänä on tukea lasta yhteydenpidossa lapselle läheisten ihmisten kanssa lapsen asiakassuunnitelmassa sovitulla tavalla ja auttaa erityisesti pientä lasta ylläpitämään ja rakentamaan suhdetta läheistensä kanssa.

¹ Perhehoitolaki 1 §

² Perhehoitolaki 1 § 2 mom.

³ Lastensuojelulaki 5 §

Perhehoitaja saa tarvittavat tiedot lapsen terveydentilasta ja hoidon tarpeesta sijaishuollon tukitiimiltä. Lapsella on perhehoitoon muutettuaan oikeus saada tarvitsemansa terveydenhuollon ja muut tukipalvelut asuinkunnastaan. Muutto perhehoitoon on lapselle iso muutos, johon lapsi voi reagoida myös ennakoimattomalla tavalla. Lisäksi lapsen asetuttua perhehoitoon ja turvallisuuden tunteen vahvistuttua saattaa nousta esiin uudenlaisia tuen tarpeita. Näissä tilanteissa on hyvä olla yhteydessä sijaishuollon tukitiimiin.

Perhetukikeskuksesta käsin toimiva sijaishuollon tukitiimi on merkittävässä roolissa lyhytaikaisen perhehoidon sijoituksissa. Sijaishuollon tukitiimin tehtävänä on etsiä lapselle sopiva lyhytaikainen perhekoti, olla sijoitustilanteessa yhteydessä perhehoitajiin ja järjestää lapsen perhehoitoon siirtyminen. Sijaishuollon tukitiimi tekee lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa tiivistä yhteistyötä lapsen lyhytaikaisen perhehoidon sijoituksen aikana. Työntekijät osallistuvat lapsen asiakasneuvotteluihin sekä systeemisen työn tiimeihin. Sijaishuollon tukitiimin tehtäviin kuuluu myös vahvan tuen antaminen lyhytaikaisille perhehoitajille koko sijoituksen ajan. Työntekijät ovat perhehoitajien tavoitettavissa **arkisin klo 10–18 (poislukien juhlapyhät) ja viikonloppuisin klo 10–16**. Lapsen ollessa lyhytaikaisessa perhehoidossa työntekijät käyvät tapaamassa lasta tai ovat yhteydessä perhehoitajiin viikoittain. Sijaishuollon tukitiimin työntekijät ovat myös perhehoitajan mukana ja tukena mahdollisilla lapsen terveydenhuollon käynneillä. Tarvittaessa sijaishuollon tukitiimin työntekijät ovat tukena lapsen ja vanhempien tapaamisissa sekä auttavat perhehoitajaa ja perhettä muiden lapsen käytännön asioiden järjestämisessä. Perhehoitajan on mahdollista lainata sijaishuollon tukitiimin kautta tarvittavia lastentarvikkeita. Lapsen sijoituksen päättyessä sijaishuollon tukitiimin työntekijät sopivat perhehoitajien kanssa loppukeskustelun, jossa keskustellaan sijoituksesta sekä käydään palauttekeskustelu.

2.2 Lyhytaikaisena perhehoitajana toimiminen ja perhehoitajien valmennus

Lyhytaikaisiksi perhehoitajiksi tarvitaan tavallisia aikuisia, joiden oma elämä on järjestyksessä, ja perhekoedeiksi perheitä, joissa eletään lapsilähtöistä arkea ja joissa halutaan sitoutua hoitamaan ja kasvattamaan perheeseen sijoitettua lasta tarvittavan ajan. Perhehoitajaksi voidaan hyväksyä henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopiva antamaan perhehoitoa⁴. Erityistä koulutusta perhehoitajalta ei kuitenkaan edellytetä. Perhekodin pitää olla terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan siellä annettavalle hoidolle sopiva. Perhekodin tulee myös rakenteeltaan, tiloiltaan ja varustetasoltaan olla sinne sijoitetulle lapselle sopiva. Perhehoitajaksi ryhtymisen tulee olla molempien aikuisten yhteinen päätös, ja myös perheen lasten tulee hyväksyä vanhempiensa ryhtyminen perhehoitajiksi.

Lyhytaikaisen perhehoitajan tehtävänä on lapsen perushoidosta vastaaminen: vaatetuksesta, ruokailusta, riittävästä levosta, hygieniasta, terveydestä ja hyvinvoinnista huolehtiminen lapsen iän ja kehitystason mukaisella tavalla. Perhehoitajan tulee olla valmis avaamaan kotinsa myös sosiaalihuollon ammattilaisille. Joidenkin lasten kohdalla perhehoitajalta edellytetään erityistä kokemusta haastavista lastenhoitotilanteista, lapsen yksilöllisistä erityistarpeista ja kykyä kohdata lasta, jolla on takanaan traumatisoivia kokemuksia. Perhehoitajan ei kuitenkaan tarvitse selvittää kasvatus- ja hoitotehtävää yksin. Lyhytaikaisen perhehoidon perhehoitajilta vaaditaan kykyä elää tietynlaisessa epävarmuudessa. Lyhytaikaisen perhehoidon erityispiirteitä ovat muun muassa lapsen vastaanottaminen lyhyellä varoitusajalla ja mahdollisesti vähillä esitiedoilla, lapsen tilanteen rauhoittaminen ja kriisissä tukeminen sekä epätietoisuus sijoituksen kestosta.

Perhehoitajana voi toimia joko parisuhteessa, yksinhuoltajana tai yksin elävä henkilö. Ennen perhehoidosta tehtävän toimeksiantosopimuksen solmimista perhehoitajaksi aikovan henkilön on suoritettava tehtävän

⁴ Perhehoitolaki 6 § 1 mom.

edellyttämä valmennus. Mikäli perhehoitajaksi aikovan perheessä asuu kaksi vanhempaa, osallistuvat molemmat vanhemmat valmennukseen. Perhehoitajan tulee esittää rikostaustaote⁵. Rikostaustaotteen lisäksi poliisilta pyydetään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 20 §:n ja Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 29 §:n perusteella ns. poliisirekisteritiedot eli tiedot mahdollisista poliisin kohdistamista virkatoimista ja poliisitutkinnassa olleista/olevista rikosepäilyistä.

Perhehoitajien valmennuksella varmistetaan, että perhehoitajilla on riittävästi osaamista ja valmiuksia tehtävässä toimimiseen. Lapsella on oikeus saada valmennettut perhehoitajat, ja riittävä valmennus on myös perhehoitajien oikeus. Etelä-Karjalan hyvinvointialue valmentaa perhehoitajat yksilöllisesti tai pienryhmissä. Näin pystytään jo valmennusvaiheessa huomioimaan perhehoitajiksi valmennettavien yksilölliset elämäntilanteet, voimavarat ja haasteet. Valmennuksen ryhmissä perhehoitajiksi aikovat pääsevät pohtimaan perhehoitajuutta toisten perhehoitajiksi ryhtymistä harkitsevien kanssa. Valmennuksessa jaetaan keskeistä tietoa perhehoitajan tehtävistä sekä arvioidaan yhdessä valmennettavien ja koko perheen valmiuksia perhehoitajana toimimiseen. Lyhytaikaiset perhehoitajat valmennetaan lisävalmennuksella, jonka sisältönä ovat lyhytaikaisen perhehoidon erityisyys ja toimintakäytännöt.

Valmennuksessa käsiteltäviä aiheita ovat esimerkiksi perhehoitoa koskeva lainsäädäntö sekä perhehoitajan oikeudet ja velvollisuudet, lastensuojelun prosessit, yhteistyöedellytykset sekä lapsen läheisten että viranomaisten kanssa, sijoitetun lapsen erityistarpeisiin vastaaminen ja sijaissisaruteen liittyvät teemat. Yhteisen valmennuksen lisäksi valmennukseen sisältyy kotitehtäviä ja kotikäyntejä. Etelä-Karjalan hyvinvointialue hyväksyy perhehoitajiksi myös PRIDE-valmennuksen suorittaneita perhehoitajia. Myös tällöin perhehoitajiksi tarjoutuvat tavataan henkilökohtaisesti ja heidän soveltuvuuttaan perhehoitajina toimimiseen arvioidaan yksilöllisesti.

Valmennus on maksuton, eikä valmennukseen osallistuminen sido siihen, että täytyisi ryhtyä perhehoitajaksi. Valmennukseen osallistumisen ja perhehoitajaksi ryhtymisen esteitä ovat parantumaton, etenevä ja selvästi toimintakykyyn vaikuttava sairaus, aktiivinen tai akuutti lastensuojelun tai mielenterveys- ja päihdepalveluiden asiakkuus sekä parhaillaan meneillä oleva kriisi perheessä, esimerkiksi suuret haasteet parisuhteessa tai lähipiirissä.

Lyhytaikaiseksi perhehoitajaksi ryhtymisestä kiinnostuneet voivat olla yhteydessä Etelä-Karjalan hyvinvointialueen sijaishuollon sosiaalityöntekijöihin.

3 Lapsi lyhytaikaisessa perhehoidossa

3.1 Turvallinen kasvuympäristö ja perheeseen kuuluminen

Lyhytaikaiseen perhehoitoon sijoitettavalla lapsella on oikeus saada perhekodin muihin jäseniin nähden tavertainen asema. Lapsella on oikeus tuntea itsensä arvokkaaksi ja ainutlaatuiseksi yksilöksi. Lapsen tulee saada kokea olevansa hyväksytty omana itsenään taustoineen. Perhehoitajan tulee suojella, hoivata ja tukea lasta, seurata lapsen kehitystä, sitoutua lapseen tarvittavaksi ajaksi ja tukea lapsen yhteydenpitoa hänelle läheisiin ihmisiin.

Useilla sijoitetuilla lapsilla on taustallaan puutteita hoivassa ja erilaisia traumatisoivia kokemuksia. Perhehoidon tehtävänä on tarjota tasapainoinen, säännöllinen ja aikuisjohtoinen arki. Lapsen perusturvallisuus rakentuu osana arjen hoivaa ja huolenpitoa. Vahvuuksiin ja voimavaroihin keskittyminen tukee lapsen myönteistä minäkuvan rakentumista ja itsetuntoa. Perhehoitajan tehtävänä on huolehtia lapsen vaatetuksesta, ruokailusta, riittävästä levosta, hygieniasta, siisteydestä, liikunnasta ja terveydestä. Joistakin lapsen arkeen

⁵ Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 5 §

liittyvistä päätöksistä tulee keskustella lapsen vanhempien tai sijaishuollon tukitiimin kanssa. Tällaisia asioita ovat muun muassa lapsen hiustenleikkaus, yön yli kyläilyt, lääkarissä käynti, sijoitetun lapsen lähteminen mukaan perhehoitajien matkoille sekä lapsen vaatehankinnat. Sijaishuollon tukitiimin työntekijät ovat apuna lapsen arkeen liittyvissä päätöksissä. Yhteyttä sijaishuollon tukitiimiin voi ottaa hyvin matalla kynnyksellä.

Lyhytaikaiseen perhehoitoon sijoitetulla lapsella on oikeus saada hellyyttä ja turvaa ikänsä ja kehitystasonsa huomioivalla tavalla. Turvalliseen kasvuympäristöön kuuluvat selkeät, aikuisten valvomat rajat mutta myös lapsen yksilöllinen hyväksyminen ja tukeminen. Lasta tulee kasvattaa hänen henkisiä ja fyysisiä rajojaan kunnioittaen. Perhehoitajien on hyvä tuntea lastensuojeluun liittyvät rajoitustoimet, sillä turvallisessa kasvuympäristössä kasvatusta ei sisällä rajoituksia muistuttavaa toimintaa. Perhehoitajan tulee suojata lasta ruumiilliselta ja henkiseltä kaltoinkohtelulta. Lapsen kasvatusta ei saa sisältää alistamista, loukkaavaa kohtelua tai ruumiillista kuritusta.⁶ Moni sijoitettu lapsi tarvitsee tukea tunteiden tunnistamisessa ja käsittelemisessä sekä ristiriitatilanteista selviämisessä. Turvallisessa kasvuympäristössä lapsen on mahdollista myös ajoittain koetella rajoja ilman pelkoa rangaistuksista. Kun perhehoitaja auttaa lasta ymmärtämään tunteitaan ja kokemuksiaan, on tärkeää tehdä se aina lapsen vanhempiä kunnioittavalla tavalla.

Hyvään hoivaan ja huolenpitoon kuuluvat myös kasvatuksellisesti asetetut ikätasoiset rajat, joita ovat esimerkiksi kotiintuloon, ystävien vierailuille ja ruokailulle asetetut ajat, kotitöiden ja koulutehtävien tekemisen sekä muun vastuunkantamisen harjoittelu, toisten huomioiminen ja syy-seuraussuhteiden ikätasoinen opettelu. Perhehoitajan kasvatustukeen kuuluu esimerkiksi ikätasoisien peliaikojen asettaminen sekä lapsen käyttämien internet-sivustojen, palveluiden ja mediasisältöjen ikärajojen noudattamisen valvominen. Esimerkiksi lapsen puhelimen tai tietokoneen käytön rajaamiseen täytyy kuitenkin olla selkeät kasvatukselliset perusteet. Puhelimen käytön rajoittaminen voi vaikuttaa lapsen oikeuteen pitää yhteyttä läheisiinsä. Perhehoidossa annettava kasvatusta ei saa sisältää rajoitustoimenpiteiden kaltaista toimintaa (ks. lastensuojelulaki: rajoitukset sijaishuollossa⁷). Epäselvissä tilanteissa on hyvä käydä keskustelua kasvatukseen liittyvistä kysymyksistä sijaishuollon tukitiimin tai sosiaalityöntekijän kanssa. Jos lapsen hoito ja huolenpito eivät toteudu ilman rajoitustoimenpiteiden käyttämistä, on harkittava, onko perhehoito lapselle oikea sijaishuollon muoto.

Lyhytaikaisen perhehoidon perhehoitajien tehtävä on havainnoida lapsen arkea ja kirjata itselleen ylös lapsen kertomaa. Näistä havainnoista keskustellaan tukitiimin työntekijöiden tapaamisilla tai soitoilla. Perhehoitajien tekemät havainnot kirjataan lapsen asiakaskertomukseen asiakastietojärjestelmään. Perhehoitajien apuna havainnointitehtävässä on Pelastakaa Lapset ry:n kehittämä havainnointilomake.

Perhehoitajan ei tarvitse tehdä kasvatustyötä yksin. Esiin nousevissa kysymyksissä ja haasteissa kannattaa lähteä hakemaan tukea ja pohtia tilanteita sekä askarruttavia kysymyksiä yhdessä sijaishuollon tukitiimin kanssa. Sijaishuollon tukitiimin työntekijät ovat tarvittaessa yhteydessä lapsen sosiaalityöntekijään tai muihin yhteistyötahoihin. Perhehoitajan tulee olla yhteydessä sijaishuollon tukitiimiin tai lapsen sosiaalityöntekijään erityisesti silloin, jos lapsen käytöksessä tapahtuu selvää muutosta tai lapsen kehityksestä herää perhehoitajalle huolta. Yhdessä lähdetään miettimään, mitä kautta asiaa voidaan selvittää eteenpäin ja lapselle saada hänen tarvitsemaansa tukea.

Sijoitetulla lapsella on oikeus saada tarvitsemansa terveydenhuollon, päivähoidon ja koulun palvelut asuin-kunnastaan⁸. Erityisen tuen tarvetta arvioi lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä yhdessä muiden ammattilaisten ja sijaishuollon tukitiimin kanssa.

⁶ Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1 §

⁷ Lastensuojelulaki 61 §

⁸ Lastensuojelulaki 16 b § 1 mom.

Perhehoitajan ei kannata jäädä yksin heränneen huolen kanssa. Vaikka turvallinen, säännöllinen ja aikuisjohdoinen arki tarjoaa lapselle korjaavia kokemuksia ja tukee lapsen kehitystä, sijoitetulla lapsella voi olla taustallaan traumoja ja vaille jäämisen kokemuksia, joiden käsittelyyn tarvitaan ammattilaisten tukea. Erityisesti murrosiässä osa sijoitetuista nuorista tarvitsee erityistä tukea oman identiteettinsä ja elämäntarinansa rakentamisessa sekä taustansa käsittelyssä.

3.2 Lapsen osallisuus

Lapsen etu on ensisijainen ja yksilöllisesti kunkin lapsen kohdalla arvioitava näkökulma perhehoidossa ja yleensäkin lastensuojelun työskentelyssä. Mitä kehittyneemmästä ja vanhemmasta lapsesta on kyse, sitä enemmän on selvitettävä ja huomioitava lapsen omia näkemyksiä ja toiveita⁹. Perhehoidossa olevalla lapsella on oikeus tulla kohdatuksi yksilönä omine tarpeineen ja mielipiteineen sekä oikeus saada hyvää hoitoa ja huolenpitoa. Ilman lapsen mielipiteen selvittämistä ja lapsen osallistamista itseään koskevista asioista ja päätöksenteossa on mahdotonta tietää, millaiset ratkaisut kulloinkin ja kunkin lapsen kohdalla parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen osallisuus tarkoittaaakin lapsen laajaa oikeutta saada tietoa itseään koskevista asioista ja suunnitelmista¹⁰ sekä ikänsä ja kehitystasonsa mukaan oikeutta osallistua itseään ja elämäänsä koskevien suunnitelmien ja päätösten tekemiseen.

Lapsen osallisuutta tuetaan siten, että lapselle kerrotaan hänen oikeuksistaan ja häntä tuetaan vapaaseen omien näkemystensä ilmaisemiseen. Lapsen osallisuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapsi päättää asioistaan itse. Lapsen kanssa tulee käydä keskustelua häntä koskevista asioista ja lapselle perustellaan aikuisten tekemät ratkaisut ja päätökset. Lapsen osallisuuteen kuuluu toisaalta myös se, että lapsi saa halutessaan olla osallistumatta ja ilmaisematta mielipiteitään. Lasta ei saa painostaa eikä hänen mielipiteisiinsä saa pyrkiä vaikuttamaan. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on erityinen velvollisuus tavata ja kuulla lasta sekä kertoa ja selittää lapselle häntä koskevat asiat ja ratkaisut.

Perhehoidossa lapsen osallisuutta ja kykyä rakentaa ja ilmaista omia mielipiteitä voi harjoitella antamalla lapsen ikänsä ja kehitystasonsa mukaan tehdä valintoja ja päätöksiä arkisissa häntä itseään koskevista asioista. Perhehoitajan tulee myös kannustaa lasta omien mielipiteidensä ilmaisemiseen. Jotta lapsen osallisuus arjessa ja laajemmin häntä koskevassa päätöksenteossa voi toteutua, lapsen tulee kokea olonsa turvalliseksi silloin, kun hänen mielipidettään kysytään. Perhehoitajan tulee tukea myös lapsen ja hänen asioistaan vastaavan sosiaalityöntekijän yhteydenpitoa ja suhdetta. Lastensuojelussa lapselle osoitetaan aina oma sosiaalityöntekijä, joka vastaa lapsen asioista¹¹. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävänä on varmistaa lapsen tarvitsema hoito, hoiva ja tuki sekä lapsen edun toteutuminen lyhytaikaisessa perhehoidossa yhteistyössä sijaishuollon tukitiimin kanssa. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on velvollisuus tavata lasta riittävän usein, keskustella lapsen kanssa kahden kesken lasta koskevista asioista sekä selvittää lapsen mielipide häntä koskevista asioista ja suunnitelmissa¹². Sosiaalityöntekijän tehtävä on myös kertoa lapselle hänen ikänsä mukaisesti tietoa hänen perheensä tilanteesta ja lyhytaikaiseen perhehoitoon sijoittamisen syistä. Lapsen osallisuus voi toteutua vain, jos lapsi saa ymmärrettävässä muodossa tietoa eri vaihtoehtoista. Lapsella on aina oikeus olla myös oma-aloitteisesti yhteydessä asioistaan vastaavaan sosiaalityöntekijään.

3.3 Lapsen oikeus läheisiin ihmissuhteisiin ja yhteydenpitoon

⁹ Lastensuojelulaki 20 §

¹⁰ Lastensuojelulaki 5 §, 20 §

¹¹ Lastensuojelulaki 13b §

¹² Lastensuojelulaki 53 §

Lapsella on lyhytaikaiseen perhehoitoon sijoittamisesta huolimatta oikeus säilyttää suhteet itselleen läheisiin ihmisiin. Mahdollisuuksien mukaan lapsen tulee myös voida säilyttää itselleen tärkeitä ystävyyssuhteet. Lapsella on oikeus pitää ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti yhteyttä läheisiinsä esimerkiksi puheluin, kirjoittamalla tai lähettämällä valokuvia ja piirroksia. On tärkeää, että sijoitettu lapsi kokee voivansa puhua biologisista vanhemmistaan perhekodissa asuessaan. Valokuvien jakaminen puolin ja toisin on hyvä tapa pitää vanhemmat mukana lapsen elämässä. Erityisesti pieni lapsi tarvitsee perhehoitajien tukea yhteydenpidossa.¹³ Perhehoitaja ei kuitenkaan saa ilman erillistä sopimusta pienenkään lapsen kohdalla kuunnella lapsen ja läheisen välistä puhelua.

Perhehoitajan tehtävään kuuluu ymmärtää lapsen läheissuhteiden ja ihmissuhteiden jatkuvuuden merkitys lapselle sekä valmius ja halu tukea lapsen yhteydenpitoa läheisiinsä. Perhehoitajan tulee ymmärtää, että lapsen reaktiot läheisten tapaamisiin voivat vaihdella paljon silloinkin, kun yhteydenpito läheisiin on lasta tukevaa ja tapaamiset ovat lapselle hyväksi. Perhehoitajan tulee kyetä ottamaan vastaan lapsen erilaiset myönteiset ja kielteiset yhteydenpitoon ja tapaamisiin liittyvät tunteet. Perhehoitajan on kyettävä sietämään tietty määrä epävarmuutta lapsen ja vanhempien tapaamisissa: tapaamiset eivät välttämättä aina toteudu suunnitellusti, ne voivat peruuntua tai keskeytyä eikä niiden aikana aina kyetä ylläpitämään lapselle totuttuja arjen rutiineja. Lyhytaikaisesta perhehoidosta lapset palaavat useimmiten kotiin vanhemman/vanhempien luokse, jota perhehoitajien tehtävä on tukea.

Yhteydenpidosta ja tapaamisista sovitaan asiakassuunnitelmanneuvotteluissa ja toteuttaminen kirjataan lapsen asiakassuunnitelmaan.¹⁴ Lapsen edun mukaista on myös se, että lapsen vanhemmat tietävät lapsen elämäntilanteesta olennaisen ja keskeiset muutokset, jotta he osaltaan voivat tukea lasta häntä tavatessaan. Lyhytaikaisessa perhehoidossa vanhempien tapaamiset ovat useasti tiheämmin kuin pitkäaikaisessa perhehoidossa. Perhehoitajat kuljettavat lapsen tapaamisiin, jotka voivat olla perheen kotona tai perhetukikeskuksessa. Sijaishuollon tukitiimiin ohjaajat ovat tarvittaessa vanhempien apuna tai tukena tapaamisissa.

Tapaamiset ja muu yhteydenpito läheisiin on lapsen oikeus, ja lapsen mielipide ja kokemukset ovat ensisijaisia tapaamisista ja muusta yhteydenpidosta sovittaessa. Lastensuojelulaki velvoittaa perhehoitajien lisäksi myös viranomaisia tukemaan lapsen ja läheisten yhteydenpitoa¹⁵. Mikäli perhehoitajalla herää huoli tapaamisten ja yhteydenpidon lapsen edun mukaisesta toteutumisesta, hänen tulee keskustella havainnoistaan sijaishuollon tukitiimin kanssa. Erityisen haastavissa tilanteissa lapsen vastuusosiaalityöntekijä voi rajoittaa yhteydenpitoa lapsen ja hänen läheistensä välillä erillisellä päätöksellä.¹⁶

3.4 Erotyöskentely

Lyhytaikaiseen perhehoidon sijoitukseen kuuluu läpi sijoituksen jatkuva erotyöskentely. Sijoituksen aikana perhehoitajille voi herätä tunteita lapsen pois lähtemiseen lyhytaikaisesta perhehoidosta. Nämä tunteet on hyvä tunnistaa ja niistä on tärkeää keskustella sijaishuollon tukitiimin kanssa. Tärkeintä on kertoa lapselle, että hän saa asua perhehoidossa niin kauan kuin se lapselle on tarpeen. Perhehoitajan tehtävänä on tukea lasta kotiin paluussa tai uuteen sijaishuoltopaikkaan muutossa.

3.5 Lapsen käyttövarat

¹³ Lastensuojelulaki 54 §

¹⁴ Lastensuojelulaki 30 § 3 mom.

¹⁵ Lastensuojelulaki 52 §

¹⁶ Lastensuojelulaki 62 §

Perhehoidossa olevalle lapselle kuuluu käyttövara¹⁷ eli kuukausittain perhehoitajan lapselle antama tai lapsen tilille siirtämä rahasumma, joka voidaan maksaa perhehoitajan ja lapsen kesken sopimalla tavalla joko viikkorahaksi jaettuna tai kerran kuussa. Etelä-Karjalan hyvinvointialue suosittelee lyhytaikaisissa sijoituksissa viikkorahan maksamista kuukausirahan sijaan. Alle viikon pituisista sijoituksista ei viikkorahan maksaminen lyhytaikaisessa perhehoidossa ole tarpeellista. Käyttövara on nimensä mukaisesti rahaa, jonka lapsi saa käyttää itse valitsemallaan tavalla. Lapsen käyttövaroja ei käytetä lapsen koulunkäynnistä, harrastuksista tai hygieniatuotteista aiheutuviin kuluihin, jotka ovat osa perhehoitoa. Perhehoitajan on tärkeää muistaa, että käyttövarojen maksaminen ei ole sidottu lapsen käytökseen. Lapselle ei siten voi jättää maksamatta käyttövaroja, vaikka lapsi ei käyttäytyisi perhekodin sääntöjen mukaisesti tai haastaisi yhdessä tehtyjä sopimuksia. Käyttövaroja ei voi jättää maksamatta lapselle rankaisukeinona eikä niistä voi pidättää korvausta esimerkiksi lapsen rikkomasta tavarasta. Perhehoitajan tulee pitää kirjaa lapselle maksetuista käyttövaroista ja pyydetäessä esittää todistus lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Sijaishuollon tukitiimiltä saa tätä varten viikkorahataulukon, johon kirjataan lapselle maksetut viikkorahat.

Etelä-Karjalan hyvinvointialue suosittelee alle 15-vuotiaalle lapselle maksettavaksi vähintään seuraavan taulukon mukaisia käyttövaroja:

Alle 6-vuotias	4,00 euroa viikossa
6–7-vuotias	5,00 euroa viikossa
8-vuotias	6,00 euroa viikossa
9–11-vuotias	8,00 euroa viikossa
12–14-vuotias	10,00 euroa viikossa

15 vuotta täyttäneelle on laissa määritelty käyttövarojen kuukausittaiseksi summaksi vähintään kolmasosa elatustukilain mukaisesta yhden lapsen elatus-

tuen määrästä¹⁸. Täysimääräinen elatustuki vuonna 2026 on 197,71 €/kk, jolloin lapselle maksettava viikkoraha on 16,50 euroa viikossa.

4 Perhehoitajan oikeudet ja velvollisuudet

4.1 Toimeksiantosuhde ja toimeksiantosopimus

Toimeksiantosopimus on virallinen, kahden osapuolen välinen asiakirja, jossa perhehoitaja(t) ja sijoittava hyvinvointialue sopivat perhehoitoon liittyvät molemminpuoliset oikeudet ja velvollisuudet. Kahden aikuisen perheessä toimeksiantosopimuksen allekirjoittavat molemmat ennakkovalmennuksen käyneet puoliset. Molemmat puoliset ovat perhehoitajia myös silloin, kun perhehoitoon liittyvät palkkiot ja kulukorvaukset maksetaan vain toiselle puolisolle. Toimeksiantosopimuksen tehnyt perhehoitaja ei ole työsuhteessa sopimuksen tehneeseen hyvinvointialueeseen¹⁹.

Perhehoitajan ja hyvinvointialueen välisessä toimeksiantosopimuksessa sovitaan seuraavista asioista²⁰:

- perhehoitajalle maksettavan palkkion määrästä ja suorittamisesta
- perhehoidossa ja hoidon käynnistämisestä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta sekä perhehoidossa olevan kalenterikuukausittaisten käyttövarojen maksamisesta perhehoidossa olevan yksilöllisistä tarpeista johtuvien erityisten kustannusten korvaamisesta
- hoidon arvioidusta kestosta

¹⁷ Lastensuojelulaki 55 §

¹⁸ Lastensuojelulaki 55 § 2 mom.

¹⁹ Perhehoitolaki 10 § 3 mom.

²⁰ Perhehoitolaki 10 §

- perhehoitajan oikeudesta vapaaseen, vapaan toteuttamisesta sekä palkkion maksamisesta ja kustannusten korvaamisesta vapaan ajalta
- hyvinvointi- ja terveystarkastusten järjestämisestä
- perhehoitajalle annettavasta valmennuksesta, työnohjauksesta ja koulutuksesta sekä näiden toteuttamisesta
- toimeksiantosopimuksen irtisanomisesta
- tarvittaessa muista perheistä ja perhehoitoa koskevista seikoista sekä yhteistyöstä kunnan ja perhehoitajan kesken

Toimeksiantosopimus sitoo sen tekijöitä noudattamaan sopimusta. Perhehoitajalla on lyhytaikaisessa perhehoidossa oikeus hoitopalkkioon, perhehoidosta aiheutuneiden kustannusten korvaamiseen, hyvinvointi- ja terveystarkastuksiin sekä koulutukseen ja tukeen. Perhehoitajalle on nimettävä jokaista hoidettavaa varten vastuutyöntekijä²¹. Sijaishuollon tukitiimin työntekijät ovat lyhytaikaisten perhehoitajien vastuutyöntekijöinä. Perhehoitajalla on oikeus saada sijoittajakunnalta salassapitosäädösten estämättä lapsen hoitamiseksi välttämättömät tiedot²². Toimeksiantosopimusta tarkistetaan hoidon tilanteen muuttuessa ja kun sen tarkistamiseen on muutoin aihetta²³.

Toimeksiantosopimuksella perhehoitajalle annetaan tehtäväksi arjessa tapahtuva tavanomainen hoito, huolenpito ja kasvatus. Vastatessaan sijaishuollossa olevan lapsen hoidosta ja kasvatuksesta perhehoitaja hoitaa julkista hallintotehtävää²⁴. Hänen tulee osaltaan taata, että sijaishuollossa olevan lapsen perus- ja ihmisoi- keudet toteutuvat. Lapsen oikeutta hyvään hoitoon ja kasvatukseen tukee se, että perhehoitaja hakee ja ottaa vastaan apua ja tukea tarvittaessa. Perhehoitajalla on velvollisuus tehdä yhteistyötä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa, ja siihen kuuluu myös avoin keskustelu tuen tarpeista²⁵.

Perhehoitajan tulee välittömästi ilmoittaa perhetilanteestaan ja elämässään tapahtuvista muutoksista sijaishuollon tukitiimille, koska muutokset vaikuttavat suoraan myös sijoitetun lapsen elämään²⁶. Perhehoitajuuteen tai lyhytaikaisena perhehoitajana käytettävyyteen vaikuttavista muutoksista tulee ilmoittaa myös silloin, kun perheessä ei ole ajankohtaisesti sijoitusta. Tällaisia muutoksia ovat esimerkiksi perhehoitajan muutto, perheeseen sijoitettujen lasten määrässä tapahtuvat muutokset, perhehoitajan tehtävän hoitamisen estävä sairastuminen, perhesuhteiden muutokset, suunnitellut vapaat ja niiden järjestelyt, väkivallanteot ja oikeustoimet perhehoitajaa kohtaan, tapaturmat sekä muut tärkeät perhehoitoon vaikuttavat seikat.

²¹ Perhehoitolaki 15-17 §

²² Julkisuuslaki 26 § 3 mom.

²³ Perhehoitolaki 10 § 2 mom.

²⁴ Perustuslaki 124 §

²⁵ Perhehoitolaki 1 §, laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1 §, lastensuojelulaki 52 §

²⁶ Perhehoitolaki 21 §

4.2. Toimeksiantosopimuksen irtisanominen ja purkaminen

Lyhtyaikaisessa perhehoidossa perhehoitajien kanssa tehdään yleensä toistaiseksi voimassa oleva toimeksiantosopimus. Toistaiseksi voimassa oleva toimeksiantosopimus päättyy automaattisesti sijoituksen päättyttyä ilman erillistä irtisanomisilmoitusta. Harvemmin tehtävässä määräaikaisessa toimeksiantosopimuksessa sopimus päättyy määräpäivänä ilman erillistä irtisanomisilmoitusta.

Toimeksiantosopimuksen purkamisesta säädetään perhehoitolain (263/2015) 12 §:n 2 momentissa seuraavasti: mikäli perhehoitaja lyö laimin velvollisuuksiaan perhehoitajana, ja perhekoti todetaan sen vuoksi sopimattomaksi tai hoito puutteelliseksi, tulee asiassa pyrkiä saamaan aikaan korjaus. Toimeksiantosopimus voidaan purkaa välittömästi, jos puutetta ei korjata asetetussa määräajassa tai puutetta ei voida korjata ilman kohtuutonta vaivaa tai kohtuullisessa ajassa²⁷.

4.3 Salassapito ja vaitiolovelvollisuus

Perhehoitajan tulee muistaa, että lapsen sosiaalihuollon asiakkuus on salassapidettävää tietoa. Perhehoitaja sitoo asiakirjojen salassapitovelvollisuus ja vaitiolovelvollisuus perhehoitajan tehtävää hoitaessaan saamista tiedoista. Perhehoitaja ei saa ilmaista tietoja kenellekään sivulliselle perhehoidon aikana eikä sen päätyttyä.²⁸ Sivullinen on myös toinen perhehoitaja. Salassapitovelvollisuus on huomioitava myös perhehoitajan käyttäessä sosiaalista mediaa, sillä lapsen asiakkuus voi olla pääteltävissä myös kuvista. Kuvien julkaisuun on siksi aina oltava lapsen, lapsen huoltajan ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän lupa. Salassapito- ja vaitiolovelvollisuuden rikkominen voi johtaa rikosoikeudelliseen vastuuseen²⁹.

Perhehoitajien vaitiolovelvollisuus on läsnä arkisessa vuorovaikutuksessa. Perhekodin ulkopuolisissa keskusteluissa on syytä olla erityisen tarkkana. Perhehoitajan on tarpeen jo etukäteen pohtia sitä, miten menettelyään kodissa käyvien vieraiden suhteen tai kodin ulkopuolella liikuttaessa, sekä sitä, mitä perhehoitoon sijoitetusta lapsesta kysyttäessä saa ulkopuolisille kertoa. Yleisesti salassa pidettävänä asioina pidetään sairauksia sekä taloudellista ja sosiaalista tilannetta, kuten lapsen sijoituksessa oloa. Salassa pidettäviä asioita ovat myös vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat sekä sosiaalinen työrajoitteisuus ja perheolot, kuten lapset kasvatusvaikeudet, vanhempien erimielisyydet ja muut lapsen perheen sisäiset asiat.

Perhekodin sisäisissä keskusteluissa lapsen yksityisyyden suojaamisen lisäksi tulee huomioida lasten keskinäinen ymmärrys ja tasa-arvoinen kohtelu. Perhehoitaja arvioi näissä tilanteissa kertomisen ja kertomatta jättämisen tapauskohtaisesti perheen lasten edun näkökulmasta. Perhehoitajan biologiset, adoptoidut ja sijoitetut lapset eivät ole toimeksiantosopimuksen osapuolia eikä vaitiolovelvollisuus suoraan koske perhehoitoperheen lapsia, vaan he saavat puhua omista asioistaan. Lapsille tulee kuitenkin ikätasoisesti opettaa, miten ja kenen kanssa ihmisten yksityisasiasta keskustellaan.

Salassapitovelvollisuuteen kuuluu, että salassa pidettävää asiakirjaa, sen kopiota tai tulostetta ei saa näyttää eikä luovuttaa sivulliselle. Perhehoitajan tulee säilyttää lasta ja hänen asiaansa koskevat asiakirjat asiakaskohtaisissa kansioissa perhekodissa, lukitussa kaapissa. Perhehoidon päättyessä asiakirjat palautetaan lapsen sijoittaneelle kunnalle.

²⁷ Perhehoitolaki 12 § 2 mom.

²⁸ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 14 §, 15 §

²⁹ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 29 § 1 mom.

Perhehoitaja voi sijoituksen aikana valokuvata lasta, ja usein valokuvia tarvitaan yhteydenpidossa vanhempiin. Valokuvat ovat myöhemmin myös lapselle itselleen tärkeitä muistoja elämän varrelta. Perhehoitaja voi halutessaan teettää kuvista lapselle esimerkiksi kuvakirjan, tai keskustella tukitiimin kanssa ja sopia, miten sijoituksen päättyessä valokuvat siirtyvät lapsen ja perheen käyttöön. Valokuvat, joista voi tunnistaa ihmisiä, ovat henkilötietoa. Lyhytaikaisen sijoituksen päättyttyä perhehoitajan tulee hävittää kuvat niin, ettei perhehoitajalle jää tunnistettavia kuvia sijoitetusta lapsesta.

4.4 Perhehoitajan velvollisuus tukea lapsen ja läheisten yhteydenpitoa

Lyhytaikaisella perhehoitajalla on velvollisuus tehdä yhteistyötä sijaishuollon tukitiimin lisäksi lapsen asioissa lapsen sosiaalityöntekijän, varhaiskasvatuksen tai koulun, terveydenhuollon ja lapsen läheisten kanssa. Eriyisesti perhehoitajan tulee tukea lapsen yhteyttä lapselle tärkeisiin ihmisiin sovitulla tavalla.

Perhehoitajan tulee huomioida lapsen ikä ja yhteydenpidossa lapsen tarvitsema tuki. Eriyisesti pieni lapsi tarvitsee perhehoitajan tukea yhteydenpidossa puhelimen tai muun tekniikan käytössä sekä tapaamisaikojen muistamisessa. Lapsen kasvaessa ja kehittyessä lapsi pystyy paremmin myös itsenäisesti olemaan yhteydessä läheisiinsä. Perhehoitajan velvollisuus edesauttaa yhteydenpitoa ei kuitenkaan lakkaa lapsen kasvaessa. Perhehoitajan tulee myös kuljettaa lasta tapaamisiin lapsen läheisten kanssa, ellei asiakassuunnitelmassa ole toisin sovittu. Perhehoitajan tulee hyväksyä se, etteivät tapaamiset aina suju suunnitellusti. Perhehoitajan tulee myös pystyä ottamaan vastaan lapsen reaktiot läheisten tapaamisten jälkeen.

Perhehoitajalla ei ole oikeutta rajata lapsen yhteydenpitoa lapselle läheisiin henkilöihin, vaikka yhteydenpito aiheuttaisi lapsessa voimakkaitakin perhehoitoon heijastuvia reaktioita. Perhehoitajan velvollisuus on haastavissa tilanteissa pyytää tukea sijaishuollon tukitiimiltä tai lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä, mikäli lapsen yhteydenpito ja muu yhteistyö läheisten kanssa osoittautuu erityisen haastavaksi.

4.5 Perhehoitajan tukeminen kasvatus- ja hoitotyössä

Jokainen sijoitus on erilainen ja voi herättää perhehoitajissa erilaisia kysymyksiä, tunteita ja ajatuksia. Perhehoitajan on tärkeää ottaa itselleen vastaan apua ja tukea. Perhehoitajan on mahdollista saada tukea ja tietoa lapsen kehitykseen liittyvistä kysymyksistä esimerkiksi neuvolasta, perheneuvolasta ja koulun oppilashuollosta. Lapsen hoitoon ja kasvatukseen sekä esimerkiksi omien tunteiden ja lapsen tilanteen purkuun liittyvissä kysymyksissä voi aina olla yhteydessä sijaishuollon tukitiimiin, ja yhdessä voidaan pohtia ratkaisuja sekä arvioida mahdollista lapsen tuen tarvetta. Perhehoitajaa kannustetaan olemaan yhteydessä sijaishuollon tukitiimiin, vaikka asia omasta mielestä olisi pieni ja mitätön.

Etelä-Karjalan hyvinvointialue järjestää perhehoitajille myös lisä- ja täydennyskoulutusta. Koulutuksissa käsitellään kaikille perhehoitajille hyödyllisiä aiheita, kuten perhehoitajan asemaa, lapsen oikeuksia ja kiintymyssuhteisiin liittyviä aiheita. Lisäksi perhehoitajien vertaistapaamisia järjestetään säännöllisesti.

Perhehoitajan on mahdollista hakea tietoa ja tukea myös erilaisista järjestöistä, kuten perhehoitoliitosta ja erilaisista edunvalvontajärjestöistä, kuten Kehitysvammaliitosta ja ADHD-liitosta. Tarjolla on myös vertaistukea ja vertaisryhmiä niin perhehoitajille kuin heidän lapsilleenkin. Vertaistoiminnassa ja yhteydenotoissa järjestöihin on kuitenkin muistettava, ettei sijoitetun lapsen asiakkuuteen liittyvistä yksityiskohtaisista tiedoista voi puhua.

Perhehoidon mentorointi on kokeneen, mentorointikoulutuksen saaneen perhehoitajan antamaa asiantuntija-apua aloittelevalle tai haasteellisessa tilanteessa olevalle toiselle perhehoitajalle. Myös mentoroinnissa on muistettava perhehoitajan vaihtelovollisuus lapsen ja muiden henkilöiden tiedoista.

4.6 Perhehoitajan lomakorvaus

Lyhytaikaisella perhehoitajalla ei ole oikeutta perhehoitolain 13 §:ssä tarkoitettuun vapaaseen. Perhehoitajalle maksetaan sen sijaan lomakorvausta 50 €/kk/lapsi niiltä kuukausilta, joina sijoitus on kestänyt vähintään 14 vrk/kk/lapsi.

4.7 Perhehoitajan hyvinvointi ja terveystarkastus sekä vakuutukset

Päätoimiselle perhehoitajalle tulee järjestää mahdollisuus hyvinvointi- ja terveystarkastukseen joka toinen vuosi³⁰. Hyvinvointi- ja terveystarkastus voi pitää sisällään eri tavoin suoritettua hyvinvoinnin, terveydentilan ja toimintakyvyn tarkastusta. Lisäksi siihen kuuluu hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvää terveydentilan selvittämistä ja neuvontaa. Tarkastukset ovat perhehoitajalle maksuttomia ja vapaaehtoisia.

Etelä-Karjalan hyvinvointialue on vakuuttanut perhehoitajat perhehoitajan tehtävässä tapahtuvan tapaturman ja siinä ilmenneen ammattitaudin varalta työtapaturma- ja ammattitautilain mukaisella vakuutuksella³¹. Työtapaturmana pidetään tapaturmaa, joka on sattunut perhehoitajalle perhehoitajan tehtävässä tai siihen liittyvissä olosuhteissa, jotka on erikseen määritelty laissa. Tapaturman sattuessa perhehoitajan tulee olla välittömästi yhteydessä sijaishuollon tukitiimiin sekä käydä terveydenhuollossa todentamassa mahdollinen vamma. Etelä-Karjalan hyvinvointialue on ottanut myös perhehoitoon sijoitetuille lapsille ja nuorille tapaturmavakuutuksen.

4.8 Muut perhehoitajan oikeudet

Perhehoitajan lakisääteinen tuki muodostuu vastuutyöntekijän ja sijaishuollon tukitiimin tuesta sekä yhteistyöstä, ennakoivasta tuesta, täydennyskoulutuksesta, työnohjauksesta, taloudellisesta tuesta ja hyvinvointi- ja terveystarkastuksista. Näistä vastaa Etelä-Karjalan hyvinvointialueen sijaishuolto. Lisäksi perhehoitajalla on oikeus kaikille lapsiperheille kuuluviin asuinkunnan perus- ja erityispalveluihin.

Perhehoitajan eläkkeestä, sairauspäivärahasta, kuntoutuksesta, työkyvyttömyyseläkkeestä, vanhempainrahasta, opintotuesta ja työttömyysturvasta on kattava tietopaketti Perhehoitoliiton verkkosivuilta (www.perhehoitoliitto.fi).

³⁰ Perhehoitolaki 15 a §

³¹ Perhehoitolaki 20 § 2 mom.

5 Perhehoidon palkkiot ja korvaukset

5.1 Hoitopalkkio

Perhehoitajalla on oikeus saada hoidosta palkkiota. Hoitopalkkio voidaan maksaa joko vain toiselle puolisosta tai jakaa molemmille perhehoitajille. Palkkionmaksun hoitaa Meita Oy. Perhehoitajan tulee toimittaa tilinumeronsa ja verokorttinsa sen muuttuessa suoraan Meitan palkanlaskentaan.

Palkkio maksetaan toteutuneista hoitopäivistä takautuvasti seuraavan kuukauden 15. päivä seuraavasti:

• Hoitopäivien mukaan	72€/vrk/lapsi
• Erityisen vaativaa hoitoa tarvitsevat 0–3-vuotiaat	103 €/vrk/lapsi

Perhehoitajan tulee viipymättä ilmoittaa lapsen poissaolopäivät perhehoidosta Oma Ekhvassa. Mahdolliset epäkohdat palkkion maksuissa perhehoitajan tulee ilmoittaa sähköpostitse lpalkkiot@ekhva.fi.

Hoidon katsotaan olevan erityisen vaativaa silloin, kun lapsen terveydentila on kartoitettu/kartoitetaan lääkärintarkastuksella ennen perhehoitoon sijoittamista ja sosiaalityöntekijä on arvioinut lapsen tarvitseman hoidon erityisen vaativaksi.

Toimeksiantosopimuksessa sovitun hoitopalkkion määrää tarkistetaan kalenterivuositain työntekijän eläkelain (395/2006) 96 §:ssä tarkoitetulla palkkakertoimella. Perhehoitaja on velvollinen ilmoittamaan välittömästi hänelle mahdollisesti virheellisesti maksetuista suorituksista. Virheelliset maksut oikaistaan jälkikäteen. Perhehoitajalle kertyy eläkettä hoitopalkkiosta, ja hoitopalkkio on veronalaista tuloa.

5.2 Kulukorvaus

Perhehoitajalle maksetaan perhehoidossa olevan lapsen tai nuoren hoidosta ja ylläpidosta aiheutuvista kustannuksista kulukorvaus. Kulukorvauksen määrä on 30 €/vrk/lapsi (brutto). Korvaus maksetaan toteutuneista hoitopäivistä takautuvasti seuraavan kuukauden 15. päivä.

Kulukorvaus kattaa lapsen ravinnosta, asumisesta, henkilökohtaisista tarpeista (esimerkiksi vaipat ja hygieniatuotteet) sekä muusta hoidosta aiheutuvat tavanomaiset menot, kuten infektioitaudeista johtuvat ilman reseptiä ostettavat lääkkeet ja tilapäiseen sairastumiseen liittyvät reseptilääkkeet (esimerkiksi antibiootit). Kulukorvaus kattaa myös pienet, yksittäiset vaatetarpeet, esimerkiksi sukat, alusvaatteet ja sormikkaat/lapaset. Erikseen korvataan pitkäaikaissairauksiin liittyvät terveyskeskus- ja poliklinikkamaksut, säännöllisesti lapsen käytössä olevat lääkärin määräämät reseptilääkkeet, hammashoito, sairaalahoito sekä muut ei-tavanomaiseksi luokiteltavat terveydenhuoltomenot. Hankintatarpeiden ilmetessä perhehoitajan tulee olla yhteydessä sijaishuollon tukitiimiin.

Perhehoitajan tulee maksaa lapselle iänmukaista viikkorahaa. Ohjeistus viikkorahan maksamisesta on tämän toimintaohjeen sivuilla 8–9.

Kulukorvausten määrää tarkistetaan kalenterivuositain elinkustannusindeksin mukaisesti.

Lapsilisää ei makseta lyhytaikaiselle perhehoitajalle.

5.3 Matkakorvaukset

Lapsen kuljetuksesta vanhempien tapaamiseen, lapseen liittyviin neuvotteluihin, päivähoitoon tai kouluun sekä lapsen harrastukseen korvataan perhehoitajalle oman auton käytöstä aiheutuneet matkakustannukset (kilometrikorvaus). Korvauksen määrä on KELA:n maksaman kilometrikorvauksen mukainen ja korvaus maksetaan lyhimmän reitin mukaan.

Muiden erityisten kustannusten korvaamisesta on sovittava etukäteen lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Erityiset kulut voidaan korvata ainoastaan sosiaalityöntekijän tekemän erillisen päätöksen mukaisesti.

Kilometrikorvaukset ilmoitetaan Oma Ekhvassa.

6 Perhehoidon turvallisuus, ohjaus ja valvonta sekä lääkehoitosuunnitelma

Perhehoidossa olevalla lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Lisäksi perhehoitoon sijoitetulla lapsella on oikeus erityiseen suojeluun, ja perhehoidon tavoitteena on edistää sekä lapsen fyysistä että psyykkistä turvallisuutta.³² Lapsen arki tulee turvata lapsen kehitystason mukaisesti. Henkistä turvallisuuden tunnetta rakentavat johdonmukaiset kasvatustavat, yhdenvertaisuus muiden perheenjäsenten kanssa ja toimiva vuorovaikutus. Lapselle turvallisuuden tunnetta rakentavat myös lapsen edun mukaiset tapaamiset vanhempien ja muiden läheisten kanssa sekä sujuva yhteistyö vanhempien, perhehoitajien ja sijaishuollon työntekijöiden kesken. Sujuva yhteistyö mahdollistaa lapselle aikuisjohtoisen arjen ja tunteen jatkuvuudesta. Turvallisuuden tunnetta synnyttää myös se, että perhehoitaja huolehtii lasta ja hänen läheisiään koskevaan tietoon liittyvästä salassapito- ja vaitiolovelvollisuudestaan.

Perhehoidossa on tärkeää ennakoida ja ehkäistä kriisi- ja väkivaltilanteita. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että lapselle tyypillisiä riskitilanteita ja lapsen mahdollisesti aggressiivista tai itselle haitallista käytöstä ennakoidaan ja tilanteiden kehittyminen katkaistaan mahdollisimman nopeasti. Siitä, miten erilaisissa kasvatuksellisissa haasteissa toimitaan, on aina hyvä keskustella jo etukäteen sijaishuollon tukitiimin kanssa. Lisäksi perhehoitajan omassa perheessä tai lähipiirissä voi tulla eteen erilaisia kriisitilanteita, joilla on vaikutusta myös sijoitettuun lapseen. Perhehoitajan tulee tällöin olla mahdollisimman pian yhteydessä sijaishuollon tukitiimiin, jotta voidaan arvioida lapsen ja perhehoitajan tarvitsemaa tukea. Akuuteissa kriisi- ja väkivaltilanteissa perhehoitajan tulee olla yhteydessä suoraan sosiaalipäivystykseen tai hätänumeron kautta ensihoitoon tai poliisiin.

Ohjauksen ja valvonnan on tarkoitus olla ennakollista eli varmistaa, ettei lapsi kohtaa perhehoidossa tai muissa arjen tilanteissa kriisitilanteita tai huonoa kohtelua. Lapselle onkin tärkeää osana kasvatusta kertoa, millaista hyvä ja huono kohtelu ovat. Sijoitetulla lapsella voi olla vain vähän tietoa oikeuksistaan ja siitä, millaista on toimiva vuorovaikutus tai hyväksyttävä toiminta aikuisen ja lapsen välillä sekä lasten kesken. Lapselle on tärkeää kertoa myös siitä, miten hän voi kertoa esille kokemistaan epäkohdista ja kehen hän voi

³² Lastensuojelulaki 4 §, perhehoitolaki 1 §

tarvittaessa olla yhteydessä. Lapsella on aina oikeus olla myös itse suoraan yhteydessä omaan sosiaalityöntekijäänsä. Pienen lapsen asiassa perhehoitajan tulee auttaa lasta tämän halutessa kertoa jotakin sosiaalityöntekijälle. Perhehoidon valvonnan painopisteenä on perhehoidon riittävän tuen järjestäminen, jotta puutteiden tai epäkohtien ilmaantuminen pystytään ehkäisemään ennalta tai niihin voidaan puuttua varhaisessa vaiheessa.

Perhehoitoon sijoitetun lapsen oikeus on, että hänen hoitoaan ja huolenpitoaan valvotaan. Sekä sijoittajahyvinvointialue että sijaintihyvinvointialue ovat vastuussa lapsen perhehoidon ohjauksesta ja valvonnasta. Lapsen etu ja lapsen tarpeet määrittyvät aina kunkin lapsen kohdalla yksilöllisesti. Jokainen lapsi myös kokee hoitoon ja kasvatukseen liittyviä asioita yksilöllisesti omalla tavallaan. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävänä on lapsikohtainen valvonta, ja siksi hänen tulee tavata lasta kahden kesken riittävän usein. Perhehoitajan tehtävänä on tukea lapsen ja sosiaalityöntekijän suhdetta siten, että lapsi kokee voivansa kertoa kaikista itselleen tärkeistä asioista myös sosiaalityöntekijälleen. Sijaishuollon tukitiimin käynnit perheessä ovat myös osa perhehoidon ohjausta ja valvontaa. Perhehoitajan on hyvä tuntee yleiset lapsen oikeudet ja ihmisoikeudet, jotka ohjaavat kasvatusta ja hoitotyötä. Etelä-Karjalan hyvinvointialueella kaikkiin perhekoteihin tehdään valvontakäyntejä.

Ohjauksessa ja valvonnassa arvioidaan erityisesti lapsen osallisuutta perheessä ja perhehoitajan valmiuksia toimia perhehoitajana juuri tälle lapselle sekä keskustellaan mahdollisesta lisätuen tarpeesta. Ohjauksikäynnillä keskustellaan siitä, miten perhehoitaja hoivaa ja suojelee lasta sekä tukee lapsen yksilöllistä kasvua ja kehitystä. Lisäksi tarkastellaan myös perhehoitajan valmiutta ja kykyä tukea lapselle tärkeiden läheisten ihmissuhteiden jatkumista ja toteutumista. Erityistä huomioita kiinnitetään perhekodin ilmapiiriin ja lapsen taavertaiseen asemaan perhekodin muihin jäseniin nähden. Tavoitteena on mahdollistaa lapsen lyhytaikaisen perhehoidon jatkuminen lapsen tarpeiden mukaisesti tarvittavan ajan.

Lisäksi perhehoitoon voi liittyä valvontaa, jolla puututaan epäilyihin tai havaittuihin epäkohtiin. Esimerkki tällaisesta tilanteesta on rajoitustoimenpiteiden kaltainen toiminta kasvatuksessa, lapseen kohdistettu kuritusväkivalta tai puutteet lapsen olosuhteissa perhehoidossa. Tällöin tarkastus voidaan tehdä myös ennalta ilmoittamatta. Sekä sijoittajakunnan että sijaintikunnan edustajalla on tähän oikeus saatuaan tiedon epäkohdasta perhehoidossa olevan lapsen tilanteesta. Tällöin valvova viranomaisella on päästettävä kaikkiin perhekodin tiloihin ja hänellä on oikeus ottaa valokuvia. Jos perhekoti tai siinä annettu hoito ja kasvatusta todetaan sopimattomaksi tai puutteelliseksi, pyritään ohjauksen avulla saamaan aikaan korjaus asiassa. Jos korjausta ei tapahdu, lapsi voidaan siirtää hänen tarpeitaan vastaavaan muuhun hoitopaikkaan. Tämä on kuitenkin viimesijainen keino, jolla varmistetaan lapsen turvallisuus perhehoidossa.

Epäkohdista tulee olla ensin yhteydessä sijaishuollon työntekijöihin. Sosiaalihuollon asiakkaalla on lisäksi oikeus tehdä muistutus tai kantelu saamastaan sosiaalihuollon palvelusta. Lapsella tulee olla tieto hänen oikeudestaan muistutukseen ja kanteluun. Sekä lapsi että hänen huoltajansa voivat olla yhteydessä Etelä-Karjalan hyvinvointialueen sosiaaliammiehen saadakseen ohjeita ja neuvoja muistutuksen tai kantelun tekemisessä. Perhehoitajan tehtävä on julkinen hallintotehtävä, ja siksi muistutuksen voi tarvittaessa tehdä myös perhehoitajaa koskevasta asiasta.

Jos sijoitettavalla lapsella on säännöllinen lääkitys, lääkehoito pohjautuu toimeksiantosopimuksen mukaisesti perhehoidossa asiakaskohtaiseen lääkehoitosuunnitelmaan, joka ilmenee lapsen asiakassuunnitelmassa ja/tai toimeksiantosopimuksessa.

7 Perhehoitoa koskeva lainsäädäntö

Perhehoitoon liittyviä ja perhehoitoa määritteleviä lakeja ja asetuksia ovat:

- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021)
- Perhehoitolaki (263/2015)
- Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) ja sosiaalihuoltoasetus (607/1983)
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)
- Laki (734/1992) ja asetus (912/1992) sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista
- Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002)
- Julkisten alojen eläkelaki (81/2016)
- Hallintolaki (434/2003)
- Hallintolainkäyttölaki (586/1996)
- Henkilötietolaki (523/1999)
- Tietosuojalaki (516/2004)
- Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999)
- Laki sosiaali- ja terveystietojen asiakastietojen sähköisestä käsittelystä